

Prvomajska 9
p.p. 2722
1001 Ljubljana

naročnik:

SGP d.d. Tržič
Blejska cesta 8
4290 Tržič

Populacija malega deževnika (*Charadrius dubius*) in malega martinca (*Actitis hypoleucos*) na spodnjem toku Tržiške Bistrice in prodiščih Save od izliva Tržiške Bistrice do Spodnje Besnice ter presoja vpliva načrtovanega odvzema proda na njuno gnezdenje

(poročilo)

julij 2002

UVOD

Raziskava in mnenje sta izdelana na podlagi naročila s strani SGP Tržič. Namen popisa je bil identificirati vrste in število ptic, ki bi jih planiran odvzem proda lahko prizadel. V imenu Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije sta ga pripravila Urša Koce, štud. biol. in Tomaž Mihelič, univ. dipl. ing. gozd.

RAZISKOVANO OBMOČJE

Območje popisa obsega prodišča na zadnjih dveh kilometrih spodnjega toka Tržiške Bistrice, ter na odseku Save med izlivom Tržiške Bistrice in Sp. Besnico. Celotno območje je bogato s prodišči, ki v skupni površini merijo 10ha. Prodišča so v različnih fazah zaraščanja.

Struga Tržiške Bistrice je zapolnjena z reliefno močno razgibanimi in fragmentiranimi prodnatimi površinami, ki so le redko popolnoma gole. Večinoma so v zgodnjih fazah zaraščanja, manjši del pa že poraščajo drevesne vrste – predvsem pionirske vrbe.

Na spodnjem lahko dostopnem prodišču (karta, območje D) odvažanje proda predstavlja zavoro v sukcesiji vegetacijske združbe, zato to prodišče ostaja golo. Prav zaradi kopov pa je reliefno močno razgibano. Golo in nedotaknjeno je le manjše prodišče tik na desnem bregu pred izlivom v Savo.

Na Savi v obravnavanem območju lahko ločimo tri večje sklope prodišč, ki smo jih za čas tega popisa označili kot zgornje (C), srednje (B) in spodnje prodišče (A). Zgornje in srednje prodišče sta v obliki otoka. Zgornje je manjše, ožje in bolj podolgovato ter v celoti neporaščeno.

Srednje v spodnjem delu porašča bogata vegetacija visokogrmovnega vrbovja, v zgornjem delu pa je golo. V tem območju je vredno omeniti tudi prodnate do peščene brežine, ki so lokalno v različnih fazah zaraščanja. Zaradi svoje otoške narave in s tem nedostopnosti sta obe prodišči nedotaknjeni. K srednjemu prodišču prištevamo tudi manjši podolgovat otok, ki se nahaja sredi toka Save in je v celoti neporaščen.

Spodnje prodišče je med tremi največje in dvodelno. Zgornji del je v celoti gol, z izjemo nekaj posameznih grmov pionirskih vrst ter lokalno pritalne vegetacije. To prodišče je z levega brega dostopno prek večjega kolovoza. V njegovem spodnjem delu je tako opaziti posledice odvažanja proda – kolesnice, jame, presevky... Spodnji del spodnjega prodišča od levega brega loči tok Save, z desnega brega pa zaradi železniške proge in nasipa dostop z vozili ni mogoč.

METODE

S popisom smo se osredotočili na dve vrsti, ki sta značilni gnezdilki prodišč in sta nanje življenjsko vezani: malega deževnika (*Charadrius dubius*) in malega martinca (*Actitis hypoleucos*).

Gnezditvev omenjenih vrst smo ugotavljali na podlagi kartiranja teritorijev (Bibby et al. 2000). Opažene osebke in njihove premike smo vrisovali na povečano kopijo ortofoto karte DOF5 v

merilu 1: 1500. Območje smo v času od začetka aprila do konca maja obiskali trinajstkrat. Večina obiskov je bila v zgodnjem jutranjem do dopoldanskem času, nekaj pa tudi v popoldanskem do večernem. Posamezen obisk območja je trajal od tri do sedem ur. Vsako prodišče je bilo obiskano najmanj osemkrat, čas opazovanja posameznega prodišča ni bil nikoli krajši od ene ure. Tako smo poskušali zagotoviti realno oceno številčnosti popisovanih vrst in izključiti možnost naključnega spregleda.

Za izoblikovan teritorij smo vzeli območja na katerih je bil osebek ali par posamezne vrste opazovan več kot trikrat. V primeru, da je bil osebek ali par opazovan na posameznem območju samo dva do trikrat, smo ga smatrali kot možnega gnezdilca, kar se je odrazilo pri podanem številu gnezdečih parov, kjer smo maksimum podali z upoštevanjem slednjih, minimum pa brez njih.

REZULTATI

V času popisa smo znotraj raziskovanega območja inventarizirali sledeče gnezdeče pare malega deževnika in malega martinca:

Številčnost malega deževnika (*Charadrius dubius*):

- 2 para na prodišču ob izlivu Tržiške Bistrice (območje D)
- 1 par na zgornjem prodišču na Savi (območje C)
- 3 pari na srednjem prodišču na Savi (območje B)
- 3 pari na spodnjem prodišču na Savi (območje A)

Mali deževnik je za gnezdenje izbiral popolnoma nezaraščene predele brez pritalne vegetacije. Gnezda so bila locirana na preglednih delih prodišč, vedno več kot 5m od gosto zarasle vegetacije (grm, talna vegetacija).

Zanimiva je njegova odsotnost na celotnem območju E, kljub prisotnosti prodišč. Razlog za to bi lahko bila pogosta prisotnost ljudi v tem predelu, ter močno razgiban in fragmentiran teren, ki je poleg delovanja vode tudi posledica lokalnega odvoza proda in mozaično zarasle vegetacije.

Številčnost malega martinca (*Actitis hypoleucos*):

- 2-3 pari na Tržiški Bistrici (območje D, E)
- 3-4 pari na srednjem prodišču na Savi (območje B)
- 1-2 para na spodnjem prodišču na Savi (območje A)

Mali martinec je bil gnezditveno vezan na zgodnje faze zaraščanja prodišč in obrobno vegetacijo. Gole prodnate površine je uporabljal le za svatovanje in prehranjevanje. Gnezdenje v zaraslem terenu je onemogočilo natančno iskanje gnezd.

Druge zanimive popisane vrste, ki so se pojavljale na prodiščih

- črna štorclja (*Ciconia nigra*)
- vodomec (*Alcedo atthis*)
- bela pastirica (*Motacilla alba*)
- siva pastirica (*Motacilla cinerea*)
- povodni kos (*Cinclus cinclus*)

Črna štoklja: Znotraj območja popisa je bil črna štoklja opazovana dvakrat (14. 5 in 29. 5.). Prvič je bil opazovan par na prodišču tržiške Bistrice tik pod vasjo Bistrica, drugič pa je bil opazovan en osebek ob izlivu Mlinskega potoka v Tržiško Bistrico. Črna štoklja uporablja območje popisa za prehranjevanje in verjetno gnezdi nekje v bližnji okolici.

Vodomec: Vodomec je bil v območju redno prisoten. Najdeno je bilo tudi gnezdo v brežini levega brega Tržiške Bistrice, nad sotočjem z Mlinskim potokom. Ocenjujemo, da ob Savi znotraj območja gnezdi še en par.

Bela pastirica: Bela pastirica je zelo pogosta vrsta opisanih prodišč, ki jih uporablja predvsem za prehranjevanje. Na vseh odsekih je bilo ob vsakem popisu opaženih po več osebkov.

Siva pastirica: Znotraj območja ocenjujemo, da gnezdijo trije pari. En na desnem bregu Save v območju B, dva para Tržiški Bistrici (območje D, E). Vrsta uporablja prodišča za prehranjevanje, gnezdi pa v strmih brežinah ob vodi.

Povodni kos: Znotraj območja se je pojavljal en par povodnih kosov, večinoma na Tržiški Bistrici. Vrsta verjetno v tem delu tudi gnezdi, vendar gnezdo ni bilo odkrito.

OCENA VPLIVA ODVZEMA PRODA Z OBRAVNAVANIH PRODIŠČ TRŽIŠKE BISTRICE IN SAVE

Skupna površina prodišč v raziskovanem območju meri 10ha. Navkljub relativno majhni površini je v letu 2002 na njih gneznilo 9 parov malih deževnikov in 6-9 parov malih martincev.

Odvažanje proda na obravnavanem območju v času gnezditve malega martinca in malega deževnika (april, maj, junij) je naravovarstveno nesprejemljivo, saj odvzem proda in z njim povezane motnje neposredno vplivajo na njuno gnezdenje. Ker odvažanje proda na račun voznih cest vodi v povečano dostopnost prodišč, posredno omogoča dodatne motnje s strani obiskovalcev, kar je že zdaj opazno na desnem bregu Tržiške Bistrice.

Posredno bi odvažanje proda lahko označili kot neprimerno zaradi siromašenja prodnega sklada in s tem prodonosnosti reke. Za zagotovitev prodonosnosti reka potrebuje prodni sklad, ki vedno prihaja od zgornjega toka reke po toku navzdol. Tržiška Bistrica predstavlja enega glavnih prodnih skladov za prodišča Save (Mikoš 2000), zato posredno vpliva na prisotnost primernih habitatov za popisane vrste na reki Savi. V primeru odvzema proda iz tega območja bi bilo nakazano mnenje nujno proučiti.

Poleg tega odvažanje proda na način, kot se dogaja zdaj, močno spreminja reliefno razgibanost prodišč (jame, nasipi), kar zmanjšuje primernost gnezdilnega habitata za malega deževnika v smislu preglednosti nad gnezdilnim teritorijem in zniževanja nivoja nad vodno gladino, ki je za omenjeno vrsto prav tako pomemben. Na velikih prodiščih na Savi (območje A, B in C), ki so razmeroma dobro ohranjena, je odvzemanje proda prav zaradi tega nesprejemljivo. Poleg tega pa je odvzem proda povezan tudi z utrditvijo ali izgradnjo dovozne ceste ki v kasnejšem obdobju pomeni bistveno večji obisk prodišč. To je lepo vidno na prodiščih ob Tržiški Bistrici in na območju B na Savi, kamor je bila prav zaradi preteklega odvzema proda speljana cesta.

Argument, da odvažanje proda ustavlja sukcesijo zaraščanja prodišč in s tem omogoča obstoj malega deževnika je potrebno preveriti v daljšem obdobju. Naravna dinamika reke ne le v kratkem, pač pa tudi širšem časovnem obdobju sama skrbi za "čiščenje" prodnih površin ter nastajanje vedno novih prodišč. Trenutno gosto zaraščena prodišča bodo tako verjetno očistile desetletne vode.

SKLEP

Odvoz proda iz Save znotraj raziskovanega območja je naravovarstveno nesprejemljiv, saj bi ogrozil gnezdišča 9 parov malih deževnikov in 6-9 parov malih martincev. V primeru odvažanja proda na Tržiški Bistrici bi bilo potrebno dokazati, da odvzem ne bo posredno vplival na dinamiko savskih prodišč v raziskovanem območju ali poglobljanje struge Tržiške Bistrice in s tem pospešil zaraščanje prodnatih bregov. Zagotoviti bi bilo potrebno tudi spremljanje gnezdenja malega deževnika in malega martinca na tem območju v naslednjih letih.

PRILOGA

Karta raziskovanega območja v merilu 1:30000 in
Ortofoto posnetek raziskovanega območja v merilu 1:12500.

VIRA

Bibby, C., Burgess, N., Hill, D., Mustoe, S. (2000): Bird Census Techniques. Academic press. London.

Mikoš, M. (2000): Prodna bilanca reke Save od Jesenic do Mokric: Gradbeni vestnik 49, 208-219.